

LAUSUNTOLUONNOS

Helsinki 21.6.2021

Viite: VN/10384/2019 VM212:00/2018 / Asiantuntijapyyntö
Asia: Lausunto järjestöjä koskevien valtionavustuskäytäntöjen kehittämisestä ja yhdenmukaistamisesta

Ehdotus 1: Valtionavustustoiminnassa siirrytään uuteen, valtionavustuskäytäntöjen yhdenmukaisuutta edistävään toimintamalliin.

Tuotontuotantoministeriöt siirtyvät valtionavustustoiminnan uuteen toimintamalliin ja ottavat käyttöön sitä tukevat valtionavustustoiminnan verkkopalvelut. Tuotontuotantoministeriöt siirtyvät toimintamalliin kehittämissuunnitelmissa siten, että verkkopalvelut ovat kaikkien käytössä vuoteen 2024 mennessä. Valtionavustuskäytännöt yhdenmukaistetaan valtionavustustoiminnan uuden toimintamallin mukaiseksi.

Uudistustarve on tunnistettu vuosia sitten. Nyt lausuttavan kohteen raportti sisältää useita kansalaistoimintaa vahvistavia uudistuksia. Uudistusten käyttöönoton venyttämiseksi ei nähdä perusteltua syytä. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus on oma-aloitteisesti tehnyt avustustoiminnan laatua parantavia toimia. Järjestöt ovat tottuneet käyttämään sähköisiä järjestelmiä. Eri valtioapuviranomaisten viranomaisten erilaiset käytännöt ovat turha hallinnollinen taakka järjestöille ja ne kuluttavat turhaan muuten rajallisia resursseja. SOSTE kannustaa ministeriöitä etenemään asiassa mahdollisimman ripeästi ja ottamaan esitykset käyttöön pikaisesti.

Kaikkien kolmen verkkopalvelun tiedot tulisi tukea avoindata-periaatteetta. Tutkiavustuksia.fi verkkopalvelun painopisteen tulisi olla avustustoiminnan hyödyllisyyden kuvaamisessa. Pelkkä rahoituksen kohdennustieto ei tuo riittävää kuvaa valtionavustustoiminnan tavoitteiden toteutumisesta.

Kehitystyössä tulee hyödyntää Patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisterin tietovaranto ja mahdollisuudet nyt suunnitteilla olevien kolmen avustustoiminnan verkkopalvelun kehityksessä. Yhdistysrekisteri sisältää järjestötietoa, joka voi jatkossa olla entistä laadukkaampaa, jos sillä on elävyyhteys valtionavustustoiminnan tietokantojen kanssa.

Valtionavustustoiminnan järjestelmiä suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon hyvinvointialueiden avustustoiminnan tietovarannon hyödyntäminen ja niiden yhteinen tarkastelumahdollisuus valtionavustustoiminnan kohdennusta tai hyödyllisyyttä arvioitaessa.

Ehdotus 2: Valtionavustustoiminnan vaikuttavuutta suunnitellaan yhdessä uudella tavalla.

Tuotontuotantoministeriöt hyödyntävät valtionavustuksia ja niiden käyttöä koskevaa tietoa uudella tavalla valtionavustustoiminnan vaikuttavuuden suunnittelussa, kuten valtionavustusten kohdentamisessa. Sitä varten tuotontuotantoministeriöt yhdenmukaistavat valtionavustusprosessiaan ja käyttävät yhteisiä verkkopalveluja. Järjestöt ja valtioapuviranomaiset suunnittelevat valtionavustustoiminnan vaikuttavuutta yhdessä uudessa toimintamallissa, mikä edistää ennakoitavuutta ja jatkuvuutta ja auttaa ottamaan toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset entistä paremmin huomioon.

SOSTE kannattaa ehdotettua mallia.

Raportissa esitetty osallisuusrakenne sisältää aitoa osallisuutta, mikäli se otetaan kokonaisuudessaan käyttöön ja sitä sovelletaan käytännössä. Esitetyssä mallissa järjestöt ja valtionapuviranomaiset yhdessä suunnittelevat valtionavustustoiminnan vaikuttavuutta.

Prosessin aikana on työstetty yhteisiä kriteereitä toiminnan arviointiin. Yhteiset kriteerit edistävät avustustoiminnan kohdennuksen arviointia ja osaltaan lisäävät toimijoiden yhdenvertaisuutta. Mittaamiseen ja arviointiin kohdistuva vaatimustaso ja työn määrä tulee olla oikeasuhteinen avustettavan kohteen kanssa. Laajoihin kokonaisuuksiin voidaan kohdistaa vaativammat odotukset, kuin pienimuotoisempaan toimintaan. Jo hyväksi todettua tai osoitettua toimintaa ei ole tarkoituksenmukaista mittaattaa uudestaan ja uudestaan, jos mittaustoimenpiteet eivät tuota lisäarvoa.

Täysin yhdenmukaisten mittareiden laadinta on vaikeaa, ellei mahdotonta. On myös mahdollista, että kaikkea avustustoimintaa ei pysty mittaamaan annetuilla mittareilla. Tosiasia täytyy hyväksyä ja toimintaa ei pidä arvottaa vain sen mukaan, mitta annetut mittarit kykenevät osoittamaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö kaikkea toimintaa voi arvioida. Mittarit pitää voida luoda toimialaan ja toimintaan sopivaksi. On suotavaa, että arviointi-mittaristo-toimintaa kehitetään ja otetaan käyttöön siinä määrin, kun se palvelee yhteiskunnallisen vaikuttavuuden osoittamista.

Mittaristo yleensä ohjaa toiminnan kehittämistä mittareihin sopivaksi. Toiminnan tulee kuitenkin ensisijaisesti ohjautua sinne missä kansalaistoiminnalle on tarvetta ja mihin sitä on tarkoituksenmukaista kohdentaa tai luoda sille mahdollisuuksia. Mittaristo ei saa ohjata haku- ja valintaprosesseja siten, että arvottavat vain valmiiksi annettuihin mittareihin taipuvaa toimintaa.

Kansalaisjärjestötoiminnan keskeinen tehtävä on osaltaan varmistaa elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan olemassaolon, ihmisten keskinäisen luottamuksen pääoman vahvistumisen ja yhteiskunnan toimivat rakenteet. Rahoitettavaan kansalaisjärjestötoimintaan kohdistuvat vaikuttavuusodotukset tulee olla myös oikeasuhteiset siihen kohdennettuihin resursseihin ja järjestöjen olemassaolon tarkoitukseen.

Ehdotus 3: Valtionavustustoimintaan osallistuvien toimielinten tehtäviä ja toimintatapoja yhdenmukaistetaan.

Tuotonjakoministeriöt yhdenmukaistavat valtionavustusten arviointiin ja valtionavustustoimintaan liittyvien neuvottelukuntien, toimikuntien ja jaostojen tehtäviä ja toimintatapoja soveltuvin osin. Tehtävien ja toimintatapojen painopiste on jatkossa valtionavustuspolitiikan arvioinnissa, valtionavustustoiminnan vaikuttavuuden suunnittelussa ja yhdenmukaisten valtionavustuskäytäntöjen jatkuvassa kehittämisessä. Tarkoituksena on lisätä valtionapuviranomaisten ja järjestöjen välistä viestintää ja vuorovaikutusta.

SOSTE kannattaa esitystä osallisuusrakenteesta.

Jotta kansalaistoiminnan rahoituksessa toteutuvat suomalaisen hyvinvointivaltion periaatteet, tulee varmistaa moninaisten hakijoiden ja saajien, sekä yhteiskuntaa haastavien toimijoiden äänen kuuluminen. Verkostoihin, työryhmiin ja neuvottelukuntiin kohdistuvat valinnat tulee olla avoimia, perusteltuja ja moniarvoisia.

Toimielimissä tulee olla rahoitusten kohdennuksiin liittyvää ja kansalaisjärjestötoiminnan toiminnan tuntemusta. Sidonnaisuudet tulee olla avoimesti näkyvillä kaikkien toimielinten jäsenten osalta. Järjestöjen etujärjestöjä ei tule lähtökohtaisesti esteelliseksi vaikuttamaan valtionavustustoimintaan. On tärkeää, että myös järjestöt osallistetaan ja niiden asiantuntemusta hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

Eri toimijoiden keskinäisen ymmärryksen ja luottamuksen lisäämiseksi ja ylläpitämiseksi tarvitaan rakenteiden lisäksi epävirallista vuorovaikutusta, luottamuksen, yhdenvertaisuuden tai avoimuuden kuitenkin vaarantumatta. Luottamus lisää valtionavustustoiminnan toiminnan tehokkuutta ja laatua.

Ehdotus 4: Järjestöjen taloutta koskevia valtionavustuskäytäntöjä yhdenmukaistetaan mahdollisuuksien mukaan.

Tuotontuotantoministeriöt yhdenmukaistavat järjestöjen taloutta koskevia valtionavustuskäytäntöjään. Yleisavustuksilla rahoitetaan järjestöjen varsinaisen toiminnan bruttokustannuksia. Tuotontuotantoministeriöt luovat yhteisen tavan arvioida, miten järjestöjen kokonaisvarallisuus vaikuttaa valtionavustusten harkinnassa ja myöntämisessä. Tuotontuotantoministeriöiden erilaisia omarahoituskäytäntöjä selvitetään lisää ennen ehdotuksen toteuttamista.

SOSTE kannattaa esitystä.

Yleisellä yleisavustuksella tulee rahoittaa järjestöjen bruttokustannuksia. Kokonaisvarallisuutta tulee arvioida samoin perustein, kuin mitä on käytössä terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämisen valtionavustuksissa (STEA) ja varallisuuden kehityksen arvioinnin tulee perustua useamman vuoden tarkastelujaksoon.

Valtionavustustoiminnan tulee mahdollistaa varainhankinnan kehittämisen. Samalla on myös hyväksyttävä tosiasia, että on toimialoja, joilla kannattava varainhankinnan toteutuminen ei ole mahdollista.

Ehdotus 5: Järjestöjen toiminnan ja vastuullisuuden arvioinnin perusteita yhdenmukaistetaan.

Tuotontuotantoministeriöt soveltavat mahdollisimman yhdenmukaisia toiminnan ja vastuullisuuden arvioinnin perusteita harkitessaan ja myöntäessään yleisavustuksia järjestöille. Perusteita arvioidaan sekä suunnitellun että toteutuneen toiminnan perusteella. Tuotontuotantoministeriöt päättävät, kuinka ne soveltavat arviointiperusteita mahdollisine painotuksineen päätöksenteossa.

SOSTE kannattaa esitystä arvioinnin kehittämisen suunnasta. Yleiset vastuullisuusperiaatteet ovat perusteltuja, mutta ne tulee asettaa yhdessä järjestöjen kanssa. Kriteeristön yhteinen työstämisprosessi itsessään kehittää vastuullisuusajattelua.

Toiminnan arviointi ja vastuullisuusmittarit tulee suunnitella yhteistyössä järjestöjen kanssa. Yhteiset kriteerit voivat kohdistua esimerkiksi ilmastonmuutoksen hillitsemiseen tai yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Vastuullisuuskriteerien käyttö toiminnan arvioinnissa vahvistaa valtionavustustoiminnan laatua. Lähtökohtaisesti toimijoiden tulee itse määrittellä vastuullisuuskriteerit viimeistään avustusten haun yhteydessä. Rahoittajan arvioinnin tulee kohdistua rahoituskohteessa käytössä olevien kriteerien toteutumiseen.

Toiminnan arvioinnin periaatteet tulee suunnitella yhdessä avustusten saajien ja hakijoiden kanssa. Järjestöjaosto on tehnyt perustellun esityksen arviointikehikosta. Kehikon sisältö tulee viimeistellä järjestöjen kanssa.

Ehdotus 6: Järjestöille voidaan myöntää kaksivuotisia yleisavustuksia harkinnanvaraisesti.

Tuotontuotantoministeriöt voivat myöntää järjestöille yksi- tai kaksivuotisia yleisavustuksia harkinnanvaraisesti. Kahdeksi vuodeksi kerrallaan myönnetty yleisavustus ei poista sen saajan vuotuista raportointivelvollisuutta. Järjestöt voivat hakea ensimmäiset kaksivuotiset yleisavustukset vuoden 2024 valtionavustushaussa. Kaksivuotiset yleisavustukset rahoitetaan valtion yhden vuoden talousarviosta.

SOSTE kannattaa esitystä.

Käyttöönotto tulisi kuitenkin aloittaa määrärahan niin salliessa. Jaettavien avustusten vuosittainen taso ei saa laskea uuteen malliin siirryttäessä tilanteessa, jossa esimerkiksi Veikkaus Oy tuoton kehittämiseen liittyy epävarmuuksia.

Ehdotus 7: Järjestöt välittävät valtionavustuksia edelleen siirron saajille mahdollisimman yhdenmukaisella tavalla.

Valtionavustusten edelleen välittäminen perustuu tuotontuotantoministeriöissä valtionavustuslain uudistamisen yhteydessä laadittavaan tulkintaohjeeseen. Tuotontuotantoministeriöiden valtionavustusehdot ja -rajoitukset sekä delegointisopimusmallit yhdenmukaistetaan. Samalla varmistetaan, että siirron saajille edelleen välitettujen

valtionavustusten käyttöä koskeva tieto on avointa ja läpinäkyvää valtionavustustoiminnan uuden toimintamallin mukaisesti.

SOSTE kannattaa esitystä.

Järjestöillä tulisi niin halutessaan olla mahdollisuus edelleen siirtää avustuksia järjestökokonaisuuden sisällä. Järjestökokonaisuudella tarkoitetaan samaa tarkoitusta varten perustettuja paikallis- piiri ja kansallisia järjestöjä, joissa paikallisjärjestöt osallistuvat piiri- tai kansallisen järjestön päätöksentekoon ja joilla voi olla sääntöihin kirjattuna yhdenmukaisuutta esimerkiksi nimen, tunnuksen ja sääntöjen sisältöihin.

Edelleen siirtämisen tarve voi olla esimerkiksi mahdollisuus reagoida toimintaympäristön muutoksiin, toiminnan tarpeisiin tai muuten resurssien tarpeenmukaisemman kohdennuksen.

Avustuksen edelleen siirtäminen tulee olla mahdollista muun tyyppisille järjestöjen yhteenliittymille, kuin mitä aikaisemmin on kuvattu.

Edelleen siirtyvän avustuksen raportoinnin tulee olla tarkoituksenmukaista. Raportoinnin tulee olla saajan toiminnan kokonaisarviointia tukevaa.

Ehdotus 8: Tuotonjakoministeriöt uudistavat valtionavustusten käsittelyä.

Tuotonjakoministeriöt uudistavat valtionavustusten käsittelyä järjestämällä sen tiimityönä. Taloustarkastuksen tehtävät on myös perusteltua yhdenmukaistaa vastuineen tuotonjakoministeriöissä. Järjestöjen taloutta ja toiminnan tai hankkeen tuloksellisuutta sekä toimintaympäristömuutoksia koskevaa tietoa hyödynnetään entistä laajemmin valtionavustusprosessien eri vaiheissa.

SOSTE kannattaa esitystä.

SOSTE kannattaa Sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskuksen (STEA) hyvien käytäntöjen säilyttämistä niiltä osin kuin ne voisivat palvella koko järjestökenttää. STEA ja sitä edeltänyt RAY:n avustusosasto on kehittänyt sekä toteuttanut vuosia valtionavustustoiminnan prosesseja ja avustusten hakijoiden ohjausta, opastusta ja neuvontaa.

Avustusten hakijoiden ja saajien ohjaus, opastus ja neuvonta on yksi keskeinen osa laadukasta valtionavustustoimintaa. Avustustoiminnan määrärahan kohdistaminen laadukkaaseen valmisteluun on perusteltua, jos toimijalla on riittävän laaja osaaminen, ymmärrys ja tahto monimuotoisen sosiaali- ja terveystieteiden toiminnan mahdollistamisesta.

Yleiset huomiot Järjestöjä koskevat valtionavustuskäytännöt: Ehdotukset niiden kehittämiseksi ja yhdenmukaistamiseksi -julkaisusta

Valtionavustustoiminnan uudistustarve on tunnistettu vuosia sitten. Uudistusten käyttöönoton venyttämiseksi ei nähdä perusteltua syytä. SOSTE kannustaa ministeriöitä etenemään asiassa mahdollisimman ripeästi ja ottamaan esitykset käyttöön vuoden 2022 aikana.

Valtionavustustoiminnan kehittämistä koskevat yleiset huomiot

Valtiolla on tämän lausuttavan hankkeen lisäksi käynnissä Veikkaus Oy:n tuottojen käsittelyyn liittyvä prosessi. SOSTE kannattaa ns. Liikasen työryhmän ehdotusta numero neljä. Mikäli valtio päättyy Liikasen työryhmän ehdotukseen numero kolme, tulee selvittää järjestöjen yhteisen valtionavustuskeskuksen toiminnan edellytykset.